

Rodinné konstelace Berta Hellingera a jejich místo v současné psychoterapii - rozhovor s Ivanem Verným

Ivan Verný, M.D., diplomovaný procesorientovaný psychoterapeut. Narodil se v r. 1952 na Slovensku, v r. 1968 odešel s rodiči do Švýcarska. Žije se ženou (rovněž psychoterapeutkou) a dvěma dcerami nedaleko Curychu, kde pracuje společně s dalšími šesti kolegy v soukromé psychoterapeutické praxi. Od r. 1987 učí komunikaci a procesorientovanou psychologii. Vede sebezážitekové, studijní a supervizní semináře v systemické rodinné terapii přístupem Berta Hellingera ve Švýcarsku, Německu, USA, České a Slovenské republice.

Ivane, já o Tobě vím, že jsi po vystudování medicíny pracoval nějakou dobu jako praktický lékař. Co Tě přivedlo k psychologii a psychoterapii?

Už jako student medicíny jsem byl jednak v bálintovské skupině, kde jsme pracovali na našich praktických zkušenostech z kliniky, a paralelně k tomu asi tři roky ve skupinové gestalt psychoterapii. Oboje mi pomohlo reflektovat a modifikovat mé jednání a smýšlení. Když jsem pracoval jako lékař na vesnici, tak jsem zjistil, že se ptám svých pacientů na nesomatické otázky okolo somatických symptomů. Od psychosomatických otázek byl k touze vědět o těchto souvislostech víc a moci to při léčbě použít (resp. dále se vzdělávat jako psychoterapeut) už jen malý krok. Když jsem pak v r. 1984 otevřel malou psychosomaticky orientovanou praxi, tak se rychle naplnila pacienti, kteří "už všude byli (vyšetřeni), ale nic jim nepomohlo" - a tito pacienti reagovali velmi silně a většinou pozitivně na psychosomatickou psychoterapii. Stále jsem hledal a v r. 1986 našel mnohostranný psychoterapeutický výcvik, kde jsem dostal přístup k velkému výběru intervencí, umožňujících kombinaci rozličných metod a škol.

Které psychoterapeutické směry jsou Ti blízké a proč ses rozhodl studovat právě procesorientovanou terapii? Kdo byl Tvým učitelem a jak probíhal výcvik?

Protože moje první psychoterapeutka byla mnohostranně orientovaná gestaltistka, která používala psychodrama, intenzivní meditační techniky a bioenergetiku (kterou se zrovna učila od A. Lowena), tak jsem si myslel, že dobrá psychoterapie používá rozličné metody (pro vnímání těla, hravost a vyzývavost k aktivaci emocí a skupinovou dynamiku k emocionálně - kognitivní integraci). Když mi však v mé praxi začalo něco chybět, tak jsem se ponořil do transakční analýzy (životní scénář, přesvědčení a "hry"). V neurolingvistickém programování a Ericksonovské hypnoterapii jsem se naučil vnímat a utilizovat jemné signály, jasnost a kreativitu v komunikaci, reframing a mnoho dalších kreativních technik. Techniky bioenergetiky, AI KI DO, Tai' Chi, ShiaTsu a moderního tance mi daly dobré základy pro vnímání tělesných signálů a pro práci s tělem. A konečně procesorientovaná psychologie (POP) mi dala paradigma, které spolu se studiem vnímání a analýzy procesů a technikami podpory procesového vývoje všechno spojovalo. Mým prvním POP - učitelem byl Max Schüpbach, se kterým jsem se setkal, když jsem hledal nového individuálního psychoterapeuta. Velmi brzy mě pozval na svá skupinová setkání, kde mě fascinovala jeho přímost, srdečnost a flexibilita kombinovaná s maximální svobodou pro můj vlastní styl. Protože jsem v té době už déle hledal zajímavou psychoterapeutickou školu, rychle jsem se rozhodl pro POPku. Jiné směry byly pro mě příliš jednostranné, resp. jejich učitelům chybělo to, co jsem hledal a potřeboval, abych se od nich mohl učit: dobrý kontakt (rapport), pocit porozumění a zájmu o můj (životní, individuální) proces, či rozličné části mé osobnosti. Mými důležitými učiteli byli Max Schüpbach, Arny Mindell, Sonja Straub,

Ursula Hohler, Jean - Claude Audergon, Julie Diamone a Leslie Heizer. Výcvik se skládal hlavně z týdenních seminářů, nedělních psychoterapeutických a supervizních skupin a peer-groups, kde jsme pracovali mezi sebou. Celé to bylo organizačně o to těžší, že jsem byl ve výcviku spolu se svou ženou a na jeho začátku se nám narodila první dcera. V základním výcviku jsem si cenil hlavně vnímání signálů v rozličných verbálních a neverbálních modalitách, analýzy procesu a podpory při vývoji odvahy a kreativity pro terapeutické intervence, a také podpory rozličných aspektů osobnosti a vztahů klienta/klientky, které mi někdy byly cizí. V pokročilejším tréninku jsem se učil pracovat sám se sebou, hlavně v obtížných situacích, dokázat zacházet s konflikty ve vztazích a ve skupinách, vést procesy ve (velkých) skupinách a pracovat se změněnými stavy vědomí.

Jednou jsi na semináři mluvil o tom, že ženy jsou v naší kultuře vychovávány v kooperaci a muži v konkurenci. Tématem Tvé POP - diplomové práce byla mužská přátelství. Proč sis vybral právě toto téma?

Zdá se mi, že máme málo přátel a držíme si spíše odstup. Tím se zavazujeme našim partnerkám a stáváme se na nich emočně závislími, namísto toho, abychom si vybudovali důvěrné vztahy k mužům, kde se psychická intimita (většinou) nemíchá se sexualitou, jako se to pro mnohé muže většinou děje se ženami, protože když se některé svěří, tak vznikají silnější pouta a často je zmatek mezi erosem a psyché, neboť kvalita hluboké blízkosti je pro mnohé muže podobná. Mě zajímá, proč muži píší básně pro ženy, ale jen zřídka opěvují svá přátelství (jako např. Rumi a Shams). Kromě toho tvrdím, že hluboké přátelství (i mezi muži) má stejnou kvalitu jako láska, resp. taky prochází stádiem zamilování, čehož se ovšem mnozí muži bojí - kvůli homofobii či strachu z možné (vlastní?) homosexuality, z nedostatku návyku na blízké (nesexuální) vztahy s vlastním i opačným pohlavím.

Co by podle Tebe měl mít dobrý psychoterapeut a co ho odlišuje od těch ostatních?

To je těžká otázka. Měl by mít dobré vnímání, neměl by se nechat svěst obsahem narativu, ale sledovat a podpořit klientův proces, i když je mu cizí. Měl by umět vytvořit a zase opustit své koncepty hypotéz, vnímat své hranice a zpracovávat je, vnímat své reakce a použít je jako část terapeutického procesu, neustále pracovat na svém vlastním vývoji. Hlavně by však měl mít zájem na tom, co se kolem něho děje, chtít zkoumat, pátrat, umět se divit, být laskavě přísný a především mít humor smíšený s láskou. Dobrý terapeut by měl vnímat svůj vlastní proces a být schopen a ochoten ho veřejně zpracovat pro dobro klientů, a hlavně mít svou práci a klienty rád.

Kdy ses poprvé setkal s Bertem Hellingerem a jeho prací? Co pro Tvůj profesionální i osobní vývoj toto setkání znamenalo?

V r. 1984 jsem byl poprvé na týdenním semináři s Bertem Hellingerem a velmi mi to tehdy pomohlo zorientovat se v mém vlastním životním scénáři, v mém tehdejší vztahu. Tehdy jsem také začal používat na svých seminářích a psychoterapeutických sezeních příběhy a metafory. Tam jsem si také uvědomil, že mi můj do té doby nevnímaný mladší bratr (který zemřel krátce po narození) pomáhá uvolnit se z fokusu na mě upnutých rodičů. Kromě toho byl pro mě Bert model jasnosti, lásky a humorné konfrontace, který jsem dosud nepoznal. Last but not least - díky němu jsem se přestal vždy a všude cítit jako outsider a mohl se ve Švýcarsku, kde žiji, začít cítit doma a duševně se tu "usadit".

Čím Tě systemická práce oslovila a považuješ ji za konkurenci nebo doplnění jiných psychoterapeutických směrů? Je možné propojit v Tvém případě systemickou práci s procesovou psychoterapií?

Mnohokrát jsem zažil, jak krásné terapeutické intervence, po kterých bylo "všechno jasné", nevedly k očekávaným praktickým změnám a klienti se vraceli se stejnými těžkostmi či pocity, a nepoužívali své zdroje (i přesto, že je měli jasně vypracované). Když jsem začal používat systemické intervence jako např. uznání toho, co dostaly děti od rodičů (tedy život) oproti opakovaným výčitkám za to, co nedostaly (větší pozornost), poklonu a uznání trpícím předkům (oběti války, holocaustu, komunistického pronásledování, těžkých tělesných a psychických symptomů), nebo zájem o nově objevené předmanželské nebo nemanželské sourozence, tak jsem zjistil, že procesy mých (ale i cizích) klientů přestaly "kroužit" a daly se do pohybu novým směrem. S mou ženou Marianne pracujeme už několik roků na synergii POPky a stavění rodinných konstelací a zjišťujeme, jak se navzájem obohacují. Kromě toho používám systemické poznatky a pravidla i v rozličných supervizních kontextech a lidé to komentují jako přínos.

Systemická rodinná terapie podle Berta Hellingera zažívá v posledních letech obrovský rozmach nejen v Evropě, sám Hellinger stále vede své semináře po celém světě. Jak bys charakterizoval její principy a smysl?

Principy a smysl stavění rodinných/systemických konstelací jsou následující: 1. potřeba spolupatříčnosti k systému, 2. vyrovnanost mezi dáváním a přijímáním a 3. pořadí či rank. Pořadí a vyrovnanost umožňují pocit klidu a přístup ke zdrojům. V naší kultuře už nemáme iniciační rituály, které v jiných kulturách dávají pocit spolupatříčnosti a umožňují přechody mezi rozličnými systémy a fázemi života. Pocit spolupatříčnosti je pohonem podvědomé identifikace s předky a my jsme ochotní obětovat zdraví i život, jen abychom si právo spolupatříčnosti udrželi. Mnohým lidem dává tento pocit smysl při těžkých a chronických chorobách.

Hellinger se obvykle odmítá příliš zabývat způsobem, jakým konstelace fungují. I přesto - jak si vysvětluješ, že představitelé rodinných příslušníků klienta, který je přivede do konstelace, často začnou mít velmi podobné pocity a myšlenky, jako mají reální členové jeho rodiny?

Píše se a hovoří o fenoménech pole a o "informačním oblaku", který obsahuje nezpracované informace. Každý člen systému v sobě nese takový "informační oblak", který se pravděpodobně odráží na zástupcích v konstelaci. Rupert Sheldrake řekl, když viděl stavění systemických konstelací, že vidí "morfogenetická pole" v akci. Jak se dá vysvětlit, že se muži žení s typy svých matek a ženy vdávají za typy svých otců?

Hellingerův přístup je zaměřen spíše na hledání řešení, síly a práci se zdroji, nežli na práci s problémem. Cílem je nastolit systemickou rovnováhu, a k tomu se dospívá změnami pozic představitelů rolí, ale i různými léčebnými obřady a opakováním rituálních vět. Jaký je jejich význam?

Od doby, kdy jsem Hellingera poznal, se zaměřuje na řešení a upozorňuje účastníky svých seminářů na autohypnotické působení při popisování jejich problémů. Přístup Steva de Shazera je nyní stále důležitější součástí mé terapeutické práce. Přestavováním zástupců části systému se hledá nová homeostáza s pocitem spokojenosti a míru, uvolněnosti a blaha.

Rituály se používají k uznání historie a hierarchie v systému (např. "Ty přede mnou, já až za Tebou"), spolupatříčnosti (např. "Ty jsi můj nevlastní bratr a patříš k nám/do naší rodiny"); potomci vracejí svým předkům tíhu a zodpovědnost, kterou z loajality k nim celý život nosili. Takto se oddělené spojuje a zapletené rozmotává.

Při definování kontraktu s klientem před postavením konstelace se ptáš na důvod a dobrý cíl práce, nechceš slyšet klientovy "historiky", ale fakta. Jaké informace jsou tedy důležité a které naopak brání řešení?

Já nemám nic proti historikám, jsem zvědavý člověk a mám rád pohádky a sny, ale nechci, aby si účastníci, kteří budou stát jako představitelé rolí v konstelaci, vytvořili na základě "historek" předsudky. Často platí Hellingerovo pravidlo, že "skutečnost je obvykle opakem toho, co nám klient předkládá". Jako přípravu žádám účastníky semináře, aby si pro sebe předem zodpověděli otázky podle dotazníku, které jim umožní získat relevantní informace a uvědomit si osudová pouta v jejich rodinném (či jiném) systému. Příkladem jsou dotazy na to, kdo všechno patří k systému, pořadí vstupu do systému (porodem, svatbou do rodiny, nástupem do zaměstnání v pracovním kontextu), na ty, kdo opustili systém - kdy a za jakých okolností (smrt, emigrace, vyloučení a zatajení členové systému, výpověď ze zaměstnání), těžká onemocnění (deprese, závislosti, poruchy příjmu potravy, psychózy, chronické somatické symptomy), život ohrožující situace, spontánní potraty, interrupce, mrtvě narozené děti, sexuální násilí, adopce, pachatele a oběti trestných činů, politické pronásledování, změnu náboženské příslušnosti, rodinná tabu apod. Dobrému řešení brání vysvětlování, racionalizace, omlouvání činů a přestupků, např. že otec zneužíval dceru, protože se cítil osamocený po smrti manželky.

Často mohu na Tvých seminářích i při své vlastní práci s rodinnými systémy pozorovat velmi silné pocity nejen u lidí postavených do konstelace, ale i u přihlížejících účastníků. Jak si toto vysvětluješ a existuje nějaký klíč pro způsob, jakým si klient vybírá představitele do rolí?

Většinou jde o archaická témata, která se dotýkají mnohých z nás - např. předčasná ztráta rodičů nebo sourozenců, nebo sblížení se se "ztracenými" příbuznými. Klienti/klientky si vybírají buď na základě očividné podoby, nebo kvůli málo vnímatelným signálům (zdvihnutí obočí, podobný pohyb, hlas...). Zkušenosti ukazují, že často jsou do role vybíráni lidé, kterým jsou konkrétní charakteristiky a problémy osobně blízké, což jim umožní profitovat ze semináře, i když si sami systém nestaví. Naopak však není vůbec důležité, jakým způsobem jsou zástupci vybráni - systém funguje i tehdy, když si člověk vybere se zavřenýma očima, což jsem sám vyzkoušel.

Při stavění rodinného systému se klienta často ptáš na jeho nejmilejší pohádku, písničku či říkanku z dětství. Proč?

Pohádky, básničky a písničky z dětství (které nám utkvěly v paměti) jsou součástí životního scénáře a nacházejí se v nich vodítka (clues) k systemickým problémům - dají se z nich tedy dedukovat rozličné systemicky důležité informace, jako např. chybějící/zatajené osoby. Většina pohádek začíná nějakým mankem nebo důvodem pro dramatický vývoj, např.: proč byly děti ponechány v lese? (bída, chudoba v rodině); kdo to navrhl? (matka); kdo je zlá ježibaba v rodině? Když mi někdo řekne, že perníková chaloupka byla jeho oblíbenou pohádkou, tak se ptám, jestli někdo trpěl takovou nouzí, že dal své děti do pěstounské péče

nebo k adopci. Často stačí uctít rodinné příslušníky, kterými bylo opovrhováno kvůli jejich chudobě, a dnešní generaci se začne dařit dobře.

Na svých seminářích často vyprávíš nebo předčítáš různé legendy, mýty, zenové koany, taoistické příběhy. Čím Tě přitahují?

Povídky používám jako metafory k vysvětlení nebo objasnění souvislostí, které jsou mytologicky osvědčené, ale ne vysvětlené, což trochu zaměstná vědomí a pošle nevědomí na další průzkumy. Kromě toho mám rád edutainment = zábavné učení.

Často se v terapii setkávám s lidmi, kteří byli v dětství parentifikováni (parentifikace – převzetí role rodiče dítětem) a později v životě mají tendenci za to sami sebe trestat. Jaké je systemické řešení?

Podle Hellingera dělají parentifikované děti přestupy proti ranku, např. syn, kterému se matka svěruje (udělá si z něho svého důvěrníka), přestává být synem a stává se otcovým (psychologickým) sokem, přičemž se dostal do vyšší hierarchické kategorie. V důsledku toho se bude podvědomě trestat a tyto tresty jsou velmi archaické: klášter (ale přeneseně i život bez vztahů), duševní onemocnění (často deprese, ale i psychóza), nebo sebevražda, sebevražedné myšlenky, jednání - sem patří např. i provozování nebezpečných sportů, ale i drogová závislost. Řešení je takové, že uznám, že jsem "jen malým" synem a otec je "velkým", a že matce přenechám s láskou a důvěrou její zodpovědnost za vztah s jejím manželem.

Bert Hellinger rozděluje pocity do čtyř skupin. Jednu z nich tvoří tzv. přenesené pocity, o nichž tvrdí, že nejsou ovlivnitelné klasickou individuální nebo skupinovou psychoterapií. Jakým způsobem s nimi pracuješ?

Přenesené pocity tvoří podle Hellingera více než 50% pocitů, se kterými máme co do činění v psychoterapii, a poznají se tak, že se nekonečně opakují, nebo tím, že když se objeví, tak máme dojem, že nepatří do kontextu. Systemicky musím zjistit, odkud pocházejí a v jakém kontextu dávají v daném systému smysl, a tam je musíme rituálně vrátit. Někdy se to však zjistit nedá a v takových případech dělám (trochu nespecifické) rituály, ve kterých se vrací zatažení (zodpovědnost) předchozím generacím.

Hellinger říká, že nikdo jiný v rodině klienta se nemusí změnit jen proto, aby se mohl změnit on sám. Ke změně v rodinném systému dojde následkem změny klientova vnitřního obrazu v závěrečné fázi konstelace, která je obrazem "skryté symetrie lásky". Rodinné problémy jsou podle něj poruchami symetrie systému. Jaké jsou Tvé zkušenosti s efektem a déledobějšími výsledky této "ultrakrátké" terapie a existuje jejich systematické sledování?

Když dostanou účastníci příležitost vidět a cítit změny v konstelaci, tak najdou nové postoje k problémům a tím i nové zdroje pro další změny. V Německu běží různé studie zaměřené na dlouhodobé výsledky systemických konstelací, ale ještě nevím, co se v nich zjišťuje. Mé pozorování z naší společné praxe je, že klienti získávají díky změnám v konstelacích víc sebedůvěry, odvahy, výdrže a větší vyrovnanost vůči otřesům.

U nás jsme se mohli dosud s informacemi o Hellingerově práci setkat např. prostřednictvím recenze knihy Skrytá symetrie lásky (Konfrontace č. 3, 2002), ale v

minulém roce byl inzerován i výcvik ve stavění konstelací. Jakým způsobem Hellinger předává své zkušenosti dalším terapeutům a kdy se podle Tebe terapeut stane kompetentním pro tuto práci?

Kromě "Skryté symetrie lásky", která vyšla v nakladatelství Pragma v r. 2000, byly do slovenštiny perfektně přeloženy už další dvě Hellingerovy knihy (Kde je bezmocnosť základom zmierenia a Riešenie pre adoptovaných, rovněž kapitola o Hellingerově práci v Systemické terapii a poradenství Arista von Schlippeho a Jochena Schweizera - pozn. Pavla Konečného). Hellinger stavění systémů nikdy nevyučoval - učili jsme se od něho účastí na jeho seminářích a studiem knih a videozáznamů jeho práce. Nyní jeho žáci nabízejí výcviky v němčině a angličtině. Je důležité postavit si své systémy a sledovat stavění konstelací u různých terapeutek/terapeutů, abys mohl rozlišit metodu od osobního stylu. Zpracování vlastních témat považuji za *conditio sine qua non*. Silnými pomůckami pro terapeuta jsou vnímání verbálních a neverbálních signálů (NLP a Milton Erickson) a schopnost snést a podpořit u klientů silné emoce. A last but not least mě napadá anekdotka z New Yorku: Spěchající muž ve fraku se ptá okoloidoucích: "Prosím Vás, jak se dostanu do Carnegie Hall?" a ten mu odpovídá: "Cvičením, cvičením". Takže - začni stavět, dělej chyby, intervizi a supervizi.

Hellingerova práce stále vyvolává vášnivou debatu i kritiku. On sám považuje svou metodu za fenomenologickou. Často však bývá kritizováno jeho chápání pravdy nebo idea původního řádu, který je předem dán, přičemž při jeho porušení (systemickém zapletení) dochází k poruchám. Jaký je Tvůj názor na tyto kritické hlasy a co považuješ za slabá místa rodinných konstelací?

Nepovažuji se za teoretika, ale na stavění systemických konstelací se mi zdá fenomenologické jen vnímání fenomémů, které se bezprostředně dějí - snažím se o jejich utilizaci a někdy nabízím změny pozic podle své zkušenosti, nasbíraných vědomostí a podle intuice, přičemž se orientuji znovu fenomenologicky, pomocí signálů a pocitů zástupců a zástupkyň. Slabinou je, že se evidentně proklamuje "pořádek", který je terapeutovi znám. Když ho však ustanoví bez mezikroků, které mohou účastníci sledovat a "rozumět" jim, tak to nefunguje. Metoda bez fenomenologického postoje je mechanistická, manipulativní a často prázdná.

S jakými pacienty pracuješ ve své praxi nejčastěji? Jsou lidé, se kterými se nedá Hellingerovým přístupem pracovat?

Většina mých klientek a klientů jsou "normální" lidé bez hlubších psychických poruch, kteří si chtějí něco objasnit, vyřešit (nedokončená rozloučení po neočekávaných ztrátách, dědičné hádky) nebo změnit (depresi, suicidalitu, závislosti), asi jako v Tvé praxi. Lidé, kteří nejsou schopni se vcítit do druhých (mají svůj rigidní koncept), by měli nejprve zpracovat to, co je tak silně zaměstnává. Silně medikovaní psychotici mají těžkosti s vnímáním, ale jejich příbuzní nebo terapeuti mohou jejich systémy postavit pro ně.

Pracuješ nejen s konstelacemi primárních a současných rodin. S čím ještě se dá systemicky pracovat a jaké jsou Tvé zkušenosti?

Kromě rodinných systémů stavím i pracovní (tým, firma, oddělení, instituce), tělesné resp. psychické symptomy, prvky životního prostředí, ambivalence - těžkosti rozhodnout se. Někdy stavím i cíl nebo zázrak (viz Steve de Shazer) - to, co lidé prožívají jako speciálně

silnou podporu. Znáám lidi, kteří staví i filmové scénáře s cílem lepší dramatizace děje nebo systémy s herci pro jejich lepší vcítění se do role.

Jakým směrem se v průběhu několika dekád Hellingerova metoda práce s rodinnými konstelacemi a práce se systémy vůbec vyvíjí a kam bude podle Tebe dále směřovat?

Na Hellingerovi se mi líbí to, že ještě stále experimentuje - tak jsem se za posledních dvacet let naučil pracovat s životním scénářem ("script"). Nejprve se rodinné konstelace stavěly a zástupci se měnili intuitivně; později přišla silně manipulativní fáze, kdy pozice zástupců měnil jen Hellinger sám; asi před dvěma lety začal žádat zástupce, aby sledovali své pohybové impulsy a nechal je všechny se pohybovat v naprostém tichu - říká se tomu "pohyby duše". Nedávno jsem slyšel od jednoho kolegy, že nyní staví Hellinger jen malé části systémů: fokus nebo protagonistu a jeden aspekt systému. Já sám jsem to u něho dosud viděl jen v případech, kdy smrtelně nemocní pacienti stavěli sebe a smrt. Insa Sparrer a profesor logiky Matthias Varga von Kibéd z Mnichova mají velký repertoár systemické práce: konstelace zaměřené na řešení, např. fokus, zábrany, cíl; dále často staví nepojmenované části systému, tzv. "skryté téma", používají časovou osu z NLP. Jako rozšíření možností dilematu vyvinuli z budhistické logiky tetralemu, přičemž definují "gramatiku systemické práce s konstelacemi", tzn. soubor pravidel, které pomáhají přehledněji s konstelacemi pracovat. Tito lidé jsou momentálně zdrojem inspirace pro mou systemickou práci. Domnívám se, že SSK (stavění systemických konstelací) se bude vyvíjet směrem k menším konstelacím a subtilnější práci na částech systému ve smyslu pars pro toto. SSK se silně rozšiřuje v institucích a při práci s dětmi. Kromě toho se často objevuje kombinace SSK s jinými metodami, např. s homeopatií, kinesiologií atd.

V současné době se u nás hodně diskutuje o tom, zdali má být profese psychoterapeuta vázána na medicínské či psychologické univerzitní vzdělání, nebo se jím může stát každý, kdo projde komplexním výcvikem a splní podmínky pro jeho absolvování. Jaký je Tvůj názor a jak je tomu v současné době ve Švýcarsku?

Můj názor se odlišuje od mainstreamu: mám mnohé známé, kteří už dlouho úspěšně psychoterapeuticky pracují bez toho, že by studovali psychologii nebo medicínu. Všichni však mají alespoň jeden psychoterapeutický výcvik, což je víc než většina švýcarských psychiatrů a univerzitních psychologů. I z terapeutického výzkumu se ví, že nerozhoduje metoda, ale vnitřní postoj psychoterapeutky/-ta vůči klientům. I přesto je oficiální vývoj ve Švýcarsku stejný jako u Vás: povolit psychoterapii jen univerzitně vzdělaným lidem. Tím se však určitě marginalizuje spousta talentů. A to je škoda.

Každý rok vedeš několik systemických seminářů na Slovensku (letos i v Praze a Brně). Co pro Tebe tyto "návraty" znamenají?

Jsou to návraty k česko-slovenské srdečnosti, k srandě a humoru, který je mi známý, k novým přátelům, ale i k architektonickým a politickým jizvám. Žasnu nad tím, jak města a lidé zkrásněli, divím se tomu, jak se tu dá finančně přežít, a obávám se, jak přežijí mně blízcí lidé kapitalistický vývoj.

prostřednictvím emailu se ptal a za rozhovor děkuje Pavel Konečný (lékař - psychiatr)

pozn.: publikováno v Konfrontacích 3/2003